

Драге другарице,

9005

1 јануара 1945 године одржале смо ^{на Устанику} састанак, заправо савјетовање Антифашистичког фронта жена за Црну Гору и Боку. На ово савјетовање биле су позване другарице из свих средских одбора АФЖ-а, чланови Главног одбора АФЖ-а као и неколико другарица из војске, нас смо такође обавијестили писменим позивом, као и депешом, али из нашега среза нико није дошао. Ми претпостављамо да нијесте могле доћи ради ратног времена и ради самог фронта. Много нам је као што нијесте присуствовале савјетовању, али ~~ћемо~~ ми покушати да вам укратко изнесемо најважније моменте са савјетовања. Дале смо два реферата: политички и о улози Антифашистичког фронта жена, о његовом досадашњем раду и задатку. После је тога узеле су учешћа у дискусији другарице и износиле су рад жена у своме срезу, као и потешкоће на које су наилазиле. Такође су давале предлоге за будући рад, усклађене са задацима нашег народа - то јест за изградњу наше нове демократске федеративне Југославије. Из цијелог излагања видјело се да је Антифашистички фронт жена у своме раду, од Првог конгреса жена одржаног у Колашину, одговарао постављеним задацима.

Масовно окупљање жена у Антифашистички фронт, у борби са народом против фашизма, није још у потпуности извршено. Сада, када је цијела Црна Гора и Босна слободна, а политички задаци велики - то јест чување тековина народно-ослободилачке борбе - политички рад међу женама треба да буде још јачи. Морамо да водимо рачуна о свакој појединој жени како бисмо придонијели потпуном јединству наших народа. У вези тога говорено је о правилном прилажењу и убјеђивању у оправданост наше народно-ослободилачке борбе оним женама које су још под утицајем лажне четничке пропаганде или пак онима које су такође још увијек ~~још~~ пасивни посматрачи наше борбе.

Политичко уздицање жена у току развоја наше борбе дало је знатних резултата. Познато нам је да нашим женама није била пружена могућност раније да се културно и политички уздику, а народно-ослободилачка борба, са својим правилним задацима, увела је жену у свеопшти друштвени и политички живот. Сада у демократској домовини, жена, као равноправни члан друштва, треба да зна политички да дјела и мисли. У самом почетку жене су одржавале своје конференције које су имале за циљ да им помогну у схваћању задатака који су се постављали, током народно-ослободилачке борбе, пред жене и пред народ. За таквим и сличним конференцијама још и данас, особито у тек ослобођеним крајевима, осјећа се потреба. Стварањем наше нове демократске федеративне Југославије, постављају се пред народ велики задаци које је могуће постићи потпуним учешћем и самих жена. Треба да постигнемо да жене знају своја права грађанина употребити у корист своје демократске земље која им је дала та права. Високу свијест наше жене потврђују хиљаде и хиљаде примјера као мајка Дедић која каже: "У мом селу живе породице оних који су повели једнога дана нас весторо из куће и само оставили мене живу. Ја разговарам и са њима. Објашњавам им правилност наше борбе и покушавам да их изведем на прави пут. Заборављам себе и свој бол, јер сам свјесна да је све то у интересу наше борбе." Антифашистички фронт жена одговориће својим још већим задацима, ако се унесе у све послове и задатке нашег народа и тако их анализира. Да бисмо то постигле, треба жене на првом мјесту да учествују

у нашој народној власти. У првим данима догађало се да жене у народно ослободилачке одборе улазе као делегати организације, што је било сасвим неправилно; јер жена улази у састав народне власти путем избора као равноправни и заслужни члан заједнице. Она треба као таква да се осјећа у своме раду. Изборима, жене су ушле у састав Народно-ослободилачких одбора у малом броју, а међу њима има и секретара народно ослободилачких одбора. Разлози те неравнојерности у избору јесу патријархални обичаји који су још код нас задржани, а који су један од узрока да се на жену гледа са извјесним подозрењем. Али праву грејку треба првенствено да тражимо код нас, јер нијесмо постигле да политичким уздицањем и жена отклонимо такве и сличне појаве, јер демократским изборима треба да улазе они који за то најбоље одговарају без разлике да ли је то мушкарац или жена. Догађа се да уђу жене у одбор само форме ради, а то долази одуда што жене не учествују у изборима или се ~~не~~ не осјећају још довољно сигурне у правилном расуђивању, или пак сама изабрата жена не осјећа довољно сигурности у своме раду. Али сви ти недостаци не могу порећи одличан рад и успјех великог дјела жена одборница којима се за то пружила могућност.

Пришло се раду формирањем одбора жена у селима, бираних на конференцијама, а на окупираној територији илегалним радом. У састав одбора улазиле су жене најактивније и најпопуларније. Још у самом почетку ти одбори били су постављени доста уско. Највећи терет рада сносило је неколико другарица, што је веома похвално, али није се постигао циљ: ангажовање снага свих жена у раду. Осим тога, тако уско постављени одбори, у даљем развоју, спречавали би пуну ширину учешћа жена у народно-ослободилачком покрету. Ови одбори жена давали су пуну помоћ у раду, организовали су рад жена у селима и општинама који се осјећао. Али, све док се одбори жена нијесу тијесно повезали са одборима народне власти, нијесу могли дати потпуне резултате. АФЖ треба да се сматра као дио народно ослободилачког покрета, јер он није покрет који се бави питањем искључиво жена. То је покрет који је настао да би мобилисао и окупио жене да што више их изведе и јаче учествују у борби против окупатора. Другарица Митрајковић у своме чланку: "Борба против окупатора истакла је у току рата решавање много вирих питања, као што је борба против старе Југославије и ружење њене реакције која се повезала са фашистичким окупатором. Тако се борба против окупатора завршава стварањем Нове Југославије. Одлуком АВНОЈа, на дан стварања Националног комитета, донешене су одлуке о новој демократској федеративној Југославији и њеном уређењу. У тој новој демократској федеративној Југославији дата је национална једнакост и равноправност свих грађана у њој. У оваквој демократској земљи, у којој су жене стекле своја права, покрет жена треба да се још више прошири и да се поставе нови и већи задаци. АФЖ помогао је женама да ступе у народно-ослободилачки покрет, а сада им помаже у учвршћењу братства и јединства наших народа и у изградњи наше нове домовине. Да би нам промјене постале јасне, морамо схватити да народно-ослободилачки одбори нијесу више само органи устанка већ права државна, народна власт. Према томе сви послови потичу и сливају се у народно ослободилачке одборе, зато је главни организатор послова народно-ослободилачки одбор. Ми треба да својој младој народно-ослободилачкој власти помогнемо, како би све задатке извршавала у корист народне борбе. Око тих послова окупићемо све жене. Тако су задаци АФЖ-а још већи него раније. Такав развој нашег покрета јесте корак

напријед у развоју жена.”—завршила је друштво Митра. —
 Народи Југославије стварају јединствени Народно-ослободилачки фронт као опште политичко руководство народа. То јединство људи разних политичких погледа, јединство свих родољуба, жена и омладине, још је веће кроз тај фронт. Јединствени програм Народно-ослободилачког фронта јесте: борба против фашизма и изградња нове демократске федеративне Југославије. Зато се поставља задатак и пред Антифашистички фронт жена сваку и појединачну Жену-револуционерку и укључити у јединствени народни фронт, јер тим се начином Антифашистички фронт жена улива у општи Народно-ослободилачки покрет. То не значи ликвидацију АФЖ-а, већ напротив да АФЖ стоји још пред још великим и кирим задацима.

Жене Црне Горе и Боке свесрдно су помагале нашу Народно-ослободилачку војску. Све масовнијем одазивању у војску и све већом мобилизацијом, рад у селима остао је већином на леђима омладине и жена. ~~Антифашистички~~ Нестављало се питање исхране породица, набављање намирница мањој војсци и спасавање усјева од непријатељских офанзива. Жене су у великом дијелу, не жалећи труда и муке, уложиле своје снаге као на примјер жене у ослобођеном крају срезова даниловградског и подгоричког које суу под непријатељском ватром, и обрађивале земљу и спасавале жито. Жене су се прилагођавале разним формама рада и на ослобођеној и на неослобођеној територији да би могле што боље помагати нашу Народно-ослободилачку војску. У крајевима који су били богати вуном, жене су неуморно прелеђи плеле и помагале отварању радионица. На примјер у Беранама је организована једна од таквих радионица за прераду вуне, коју су жене по општинама примале, преле и плеле и тако се код њих развило такмичење. У Никшићу отпочела је да ради радионица за коку и вуну у којој наизмјенично ради 20 до 30 жена дневно. Исто тако раде и по општинама у том срезу — 25 жена оплело је за 10 дана 580 пари чарапа. Жене из општине Вучедолске—срез никшићки— израдиле су 6000 пари опанака, а болници и војсци помијеле 10000 литара млијека. Жене среза мавничког послале су војсци на фронт 7778 пари чарапа, а иако је велика оскудица у храни, у року неколико мјесеци прикупиле су 11637 килограма намирница. Жене среза которског у Тивту дале су за наше рањенике у болници 100 кревета и 100 чаршава. Жене среза даниловградског дале су 48000 литара млијека, 16700 килограма воћа, 4000 јаја, 1999 килограма сира, 16530 килограма жита итд. Жене су кувале сапун, радиле посао који је доста незапажен као прање вена војсци и печење хљеба. Љубав жена према мањој војсци очитовала се најбоље приликом доласка II Пролетерске бригаде и Крајинника у Васојевине кад су их жене дочекале и износиле им храну на положај називајући их својим синовима и сахрањујући погинуле борце. Кроз цио тај рад жене су, заједно са својим народом, манифествовале своју велику приврженост према Народно-ослободилачкој војсци и доказале да се интересују за сва питања заједничке борбе за добро народа.

Седанс етогодишња старица из општине пјешивачке неће да остане код куће већ хоће са осталим женама да преноси топовску муницију.

** Мара Радуловић, која је изгубила сва гитире сина*

Жена треба да буде васпитана као квалификовани инкултурни радник за организатора и руководиоца, да буде способна да решава политичка и привредна питања. Жена ће својим радом одговорити задацима који се постављају пред њу за изградњу нове демократске федеративне Југославије ако буде стручно образована. Ту потребу осјећамо сваки дан све више, јер се радија снага жена ставља на расположење.

али ју не можемо свестрано распоредити. Предвиђени су разни курсеви на којима би се могла жена стручно да васпита.

Жене су се бориле још у самом почетку против једног врло тешког проблема који се поставља не само пред жене него и пред читав наш народ, а то је велика неписменост особито жена. Видимо из примјера у Велимљу-срез никшићки-51 годину ради школа, а резултати су: сви мушкарци писмени, а двије трећине жена неписмено. И Народна власт је организовала, уз помоћ АФЖ-а, алфаветски течај на који долазе жене од 20 до 50 година. У већини срезова Црне Горе неписменост жена достиже 50-90%.

Исто тако, уз помоћ наше организације, организовано је низ предавања и санитетских курсева преко којих се оспособио већи број болничарки као и другарица које су помагале чување народног здравља и чистоће. Али то је све минимално, јер још увијек немамо стручних болничарки у цивилним болницама које су код нас тек у развоју. Још увијек мајке-домаћице не цијене довољно ред и чистоћу, првенствено у својој кући.

Све жене нијесу још заинтересоване ни за отварање школа. У првом реду оне којима је повјерено васпитање дјеце треба да приступе овој раду са много љубави и разумијевања и да схвате да је овај рат оставио дубок ожиљак ратних страха на нашу дјецу. Зато су оне позване да тој и таквој дјечи помогну и да их поведу у нови живот. У колико се и саме жене као такве не могу одазвати овом позиву, помогнимо народну власт да течајевима припреми и оспособи исте. Све школе још не раде: просторије нијесу окренене, а дрва нема довољно. Дужност је сваке мајке да и сама у томе помогне да би нам дјеца учила у чистој и топлој соби. У неким мјестима жене су прикупљале намирице и мијењале их у другим крајевима за писаћи материјал стављајући га на расположење нашим школама. А и саме жене у Црној Гори нијесу имале довољно или скоро никако могућности за своје културно и просветно образовање. Прво би требало отклонити неписменост, увести жему у друштвени живот, упознати је са нашом штампом, а уз то навикавати је да и сама пише о ономе што ради и како мисли. Ту им могу да помогну лист "Жена данас"-лист Антифашистичког фронта жена Југославије, као и лист "Наша жена" који би требало да буде огледало нашега рада и борбе, а то се постиже тек тада, ако све жене буду у њему сарађивале.

Социјално питање обухвата многе појединости које би требало убрзо ријешити. Једино са заједничким снагама може да се приступи решавању питања породица, дјеце, материнства итд. Жене среза андријевског помогле су народну власт у организовању дјечијих кухиња. Сав труд и рад узеле су на себе. Жене среза херцеговског прикупљају млијеко за одојчад у граду. У Муо-срез которски-смјестено је 50 дјеце у обданиште о којима се жене старају. Решавање социјалног питања уско је повезано са економским.

Као што је наш народ свесрдно учествовао и учествује у одбрани слободе своје домовине тако треба да учествује и у изградњи своје порушене и опљачкане земље. Наша земља је опустошена: овогodiшња жетва, особито у планинским крајевима, незнатна је; путеви разрушени; промета нема. Све нам то говори о тешком решавању економског питања, али све ће то бити лакше ако се цио народ са разумијевањем буде интересовао за ова питања.

Посебно треба да посветимо пажњу нашим другарицама из војске.

Наш међусобни контакт био је врло слаб. Данас се, питање ужег повезивања још више намеће, јер се осјећа потреба да наше добре

другарице из војске треба да узму пуног учешћа у изградњи домовине. Једноличност рада у војсци отежаће им то. Али исто тако к као што су јуначки издржале у борби, тако ће моћи сјутра ударнички да приступе послу на обнови наше земље. Њихова је дужност да се још више заинтересују за рад на оном терену куда пролазе њихове бригаде.

Осим тога морамо да се учимо да цијенимо свој рад, јер се кроз рад најбоље огледа вриједност људи. Ми имамо силних жена које су својим држањем и радом заслужиле свако дивљење, али ми још увијек све то саме не умијемо да цијенимо и недовољно их истичемо.

У пролеће се предвиђа митинг жена Црне Горе и Воке који треба да буде смотра нашег рада и учешћа жена у изградњи нове домовине.

(Још прије два мјесеца постављен је пред нас задатак - прикупљање слика за споменице, које ће се слати на изложбу жена Југославије и Совјетског Савеза. Сlike треба да буду из живота и рада жена, као и слике храбрих другарица и мајки са кратким садржајем и потребним подацима. До краја овога мјесеца то морамо свршити. Зато покурите и прикупите материјал ковалите Главном одбору АФЖ-а.)

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ-

15 јануар 1945 год.
Цетиње

За Главни одбор, *Др. Јовановић*

Мирна Јовановић